

Партнерство за младе
Партнерство између Европске комисије и
Савета Европе у области младих

ЕВРОПСКА УНИЈА

САВЕТ ЕВРОПЕ

**Анализа дигиталне трансформације друштва и
њеног утицаја на живот младих људи**

Ларс Норквист
Одсек за политичке науке
Центар за усавршавање директора школа
Умео универзитет, Шведска

Члан Удружења европских истраживача у области младих (PEYR)

Изјава о одрицању од одговорности: За мишљења изнесена у овом раду, израђеном на захтев Партнерства за младе Европске уније и Савета Европе, одговарају његови аутори и она не одражавају нужно званичну политику партнерских институција, њихових држава чланица, нити организација које са њима сарађују.

Резиме

Циљ рада је да представни неке од аналитичких и стратешких импликација дигиталне трансформације друштва и њеног утицаја на живот младих људи. Сврха рада је истраживање интеракције између живота младих људи и дигиталне трансформације друштва, укључујући и настојање да се унапреди социјална инклузија. Да би се наведено и постигло, изабрали смо и анализирали 16 различитих политика, претежно Савета Европе и Европске уније. На основу анализе, чији резултат је идентификовање темељних, односно изричито тумачених проблема у оквиру конкретних политика, искристалисале су се четири основне теме. Оне су усмерене на схватање дигитализације са становишта технологије, уз образлагање схватања изолованих односно интегрисаних ставова и представљање широке палете инструмената за подршку спремности за спровођење актуелног процеса дигитализације које нуде националне политике. Поред тога, пример дигиталног рада са младима коришћен је да би се боље разумела трансформација организација. Наведене теме довеле су до две основне импликације, на које се такође гледа као на исходе односно синтезе.

Прва импликација посматрана је са становита руковођења и управљања. Указује на то да поимање односа између различитих нивоа одлучивања и учешћа, што се одређује термином „ланац команде“ и пружање подршке тим односима могу да представљају једну од полазних тачака за подршку дигиталној трансформацији. Конкретније речено, то може да буде мапирање и потпуније схватање ланца команде у националном, регионалном и локалном контексту. То може бити од помоћи када треба сазнати коме треба упутити „право питање“ или евентуално за детектовање „уских грла“ која коче односно блокирају дигиталну трансформацију. Анализом ланца команде, могли би такође да се открију начини на које се остварује сарадња и дијалог између различитих нивоа одлучивања. То може бити од користи, на пример, за формирање и усклађивање државних и међународних стратегија, или за разумевање тога да ли и како млади могу да приступе услугама и процесима у којима се доносе одлуке. Све наведено има за циљ развој *спремности за трансформацију*, што треба да доведе до ситуације у којој млади могу да приступе „правим информацијама у право време“ и одлуче када ће користити технологије, а када не.

Друга импликација усмерена је на *контекстуално прилагођавање примене информационо-комуникационих технологија (ИКТ)*. Конкретније и уз наглашавање важности контекстуализације тежње да се спроведе дигитална трансформација, то значи да треба посветити више пажње потпунијем схватању- нпр. „малих одлука“ у свакодневном раду који „заиста има смисла“. Та претпоставка заснива се на чињеници да је примена ИКТ у данашње време, у нпр. разним врстама организација, резултат постепених развојних промена кроз историју, под утицајем чинилаца- као што су различите потребе, различито знање, политичке, економске и технолошке организације, трендови, итд. Ако је циљ остварити социјалну инклузију, то, на пример, може да покрене питања укључивања у расправе о примени ИКТ у односу на конкретне циљеве и у ком смислу ИКТ могу да подрже циљ социјалне инклузије. Дакле, да ли примена ИКТ може да измени становишта о социјалној инклузији, односно да ли становишта о социјалној инклузији могу да измене становишта о томе како треба примењивати ИКТ.

Како коначни закључак, рад предлаже приступ који обједињује становиште са којег управљање и руковођење посматрају спремност за трансформацију и становиште о контекстуалном прилагођавању које може да доведе до „малих одлука“ у свакодневном раду, што обухвата и ситуације када појединац може да одлучи када ће користити технологије, а када не, као и за које потребе ће их користити. Резултат обједињавања становишта може се у овом раду посматрати, у циљу унапређења социјалне инклузије, као конструктивно значење или чак и усаглашавање између нпр. корисника и доносилаца одлука; политике и праксе; или међународних и локалних становишта.

УВОД.....	5
<i>Рефлексиност и приступи</i>	6
<i>Апстракт</i>	7
СХВАТАЊЕ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ СА СТАНОВИШТА ТЕХНОЛОГИЈЕ И УЛОГЕ ИНФОРМАЦИЈА.....	8
<i>Историјски аспекти технолошких промена и пример образовања</i>	8
<i>Дигитализација</i>	10
<i>Дигитализација захтева дигиталну трансформацију друштва</i>	10
<i>Устаљени оквири и схватања доведени су у питање</i>	11
ИНТЕГРИСАНИ И ИЗОЛОВАНИ СТАВОВИ	13
ШИРОКА ПАЛЕТА ИНСТРУМЕНАТА ЗА ПОДРШКУ СПРЕМНОСТИ ЗА ДИГИТАЛНУ ТРАНСФОРМАЦИЈУ.....	15
<i>Компетенције и врсте писмености</i>	16
<i>Ризици и деструктивна деловања доводе у питање етику и демократију</i>	17
ТРАНСФОРМАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИЈА КОЈЕ ПРУЖАЈУ ПОДРШКУ МЛАЂИМ ГЕНЕРАЦИЈАМА – ДИГИТАЛНИ РАД СА МЛАДИМА?	19
АНАИТИЧКЕ И СТРАТЕШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ	22
<i>Спремност за трансформацију</i>	22
<i>Контекстуално прилагођавање примене ИКТ</i>	23
<i>Закључци и наставак дијалога</i>	25
БИБЛИОГРАФИЈА	27

Овај аналитички рад представља допринос симпозијуму из 2018. Годинем, који је организовало партнерство између Европске Комисије и Савета Европе (СЕ), у области младих под називом *Спајање тачака: Млади, социјална инклузија и дигитализација*. У вези са темама симпозијума, рад садржи тумачења и импликације засноване на политици, до којих се дошло у процесу истраживања. У раду се не нуде решења, већ он пре представља допринос дијалогу о дигитализацији и младима. Водеће питање у раду постављено је на следећи начин: Како се импликације дигиталне трансформације друштва могу повезати са животом младих да би се укључила различита схватања социјалне инклузије? Конкретнији циљ рада јесте истраживање интеракција између живота младих људи и дигиталне трансформације друштва, укључујући и настојање да се унапреди социјална инклузија. Дакле, у центру пажње рада су политике у области рада са младима које се односе на дигитализацију и живот младих људи, а мање на питање социјалне инклузије. Закључци и импликације усмерени су понајвише на сектор младих, што обухвата и рад са младима, политике и истраживање у области младих, уз кратак осврт на аргументе који су евентуално у вези са социјалном инклузијом младих путем дигиталне трансформације.

Концепт дигиталне трансформације (друштва) користи се да би се боље описали процеси дигитализације друштва у целини. Ово питање обрађено је у главном аналитичком делу рада. Једноставнијим речима, дигитална трансформација друштва односи се на процес у којем људи, својим тумачењем и схватањем друштва, преобликују начин на који друштво „функционише“, укључујући и примену дигиталних технологија у свакодневном животу. Појам „млади људи“ односно „млади“ дефинисан је у овом раду као група људи старости између 13 и 30 година, (према Перовићу, 2016). Концепт рада са младима у целом раду подразумева велики број различитих врста деловања у различитим окружењима, на пример у омладинским центрима, или путем посебних пројеката у области младих. Садржај и обликовање онога што се сматра радом са младима зависи од нпр. тога како се овај термин користи у различитим државама, односно од локалног контекста. У начелу, такво деловање „усмерено је на младе људе и активности у којима они учествују на добровољној бази, а сврха им је да подрже њихов лични и друштвени развој“ (ЕК 2018:38).

Политике наведене у раду, у највећем броју односе се на ЕУ и СЕ, а поред тога и на друга тела, као што је ОЕЦД (Организација за економску сарадњу и развој) и УНЕСКО (Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу). Природа тих политика је таква, да их на међународном нивоу објављују међувладине организације. Одређене политике изабране су за потребе рада због своје везе са дигиталном трансформацијом друштва и утицајем који она може да има на живот младих људи (видети табелу бр. 1 у наставку). У начелу, политике које су наведене у наставку могу се сматрати и политикама које подстичу дигитализацију и примену дигиталних технологија у сврху приступа нпр. јавним службама и њиховом унапређењу, ради пружања подршке демократским идејама, вредностима и процесима.

Табела бр. 1. Политике анализиране у раду.

Савет Европе.	Укратко о дигиталним правима – Водич о људским правима за кориснике интернета.	2014.
Савет Европе.	Водич о људским правима за кориснике интернета.	2014.
Савет Европе.	Управљање интернетом – Стратегија Савета Европе 2016-2019.	2016.
Савет Европе.	Приступ младих људи њиховим правима. Препорука ЦМ/Рец (2016)7 са образложењем.	2016.
Савет Европе.	Приручник за интернетску писменост.	2017.
Савет Европе.	Образовање у области дигиталног грађанства – Приказ и нове перспективе	2017.
Европска комисија	Отварање образовања: Иновативне методе у настави и учењу за све, применом нових технологија и отворених образовних средстава.	2013.
Европска комисија	Обликовање јединственог дигиталног тржишта.	2017.
Европска комисија	Развој дигиталног рада са младима: Политичке препоруке, обука и примери добре праксе.	2018.
Европска унија	Препорука Европског парламента и Савета од 18.12.2006. године о кључним компетенцијама за целоживотно учење.	2006.
Европска унија	Да ли школе на најбољи начин примењују дигиталне технологије?	2017.
Европска унија	Акциони план за дигитално образовање.	2017.
Европска унија	Европски оквир дигиталних компетенција за грађане.	2017.
Европска унија	Циљеви у области младих: Структурирани дијалог.	2018.
ОЕЦД	Прелазак на дигитализацију: Трансформација у корист напретка и добробити.	2017.
Уједињене нације	Резолуција о унапређењу, заштити и уживању људских права на интернету. Резолуција А/ХРЦ/32/Л.20.	2016.

Рефлексиност и приступи

У раду је представљено неколико концепата и концепција, које на неки начин могу бити схваћене као дуалитети, одвојене супротне стране, изоловане по значењу, попут „неповезаних тачака“. Неки од примера су: рад са младима према дигиталном раду са младима; дигитализација према животу младих људи; стварност на интернету према стварности ван интернета. Поред тога, дискурс у области политика, односно истраживања у области младих и области дигитализације, понекад садржи метафоре као што су јаз, растојање и премошћавање (види: ЕУ 2018; ОЕЦД 2017). Истицање, разматрање и покушај схватања дуалитета, својеврстан дуалистички приступ, некада може бити захтеван, па чак и изазован задатак. Међутим, у овом раду, тај дуалистички приступ узет је као корисно полазиште за представљање и разматрање

„сивих зона између“, а можда чак и спајање и интегрисање разноликих концепција са новим схватањима. Дуалистички приступ развија се додатно у наредним сегментима рада у којима су објашњени појмови изолованог и интегрисаног става.

На прикупљање, анализу и разматрање различитих политика у области рада са младима, које се односе на дигитализацију и живот младих људи подстакао ме је приступ „WPR“. Приступ је развила Керол Бачи (Carol Vacchi), а скраћеница значи ‘What’s the Problem Represented to be?’ (Како је проблем представљен?). Овај специфични приступ представља инструмент односно средство подршке критичком испитивању јавних политика (Vacchi 2012; Vacchi and Goodwin 2016). Састоји се од шест корака који се примењују делимично или у целини у поступку разумевања значења политика:

1. „Како је „проблем“ (на пример [...] „глобалног загревања, полног узнемиравања“) представљен у конкретној политици или предлогу политике? [У овом раду, нпр. приступ информацијама или проблем интеракције са друштвом (напомена аутора).
2. Које се презумпције односно претпоставке налазе у основи начина на који је „проблем“ представљен?
3. Како је дошло до тога да „проблем“ буде представљен на тај начин?
4. Шта је изостављено као неproblemатично у представљању „проблема“? Где се није реаговало?
Да ли се „проблем“ може посматрати на други начин?
5. Који су резултати таквог начина представљања „проблема“?
6. Како и где је такав начин представљања „проблема“ створен, преношен/пропагиран и брањен? Како је (односно како би могао бити) доведен у питање, пољуљан и замењен?“ (21)

Приступ „WPR“ послужио је као корисна стратегија за идентификовање проблема који се јављају у политикама (Vacchi 2012; Vacchi and Goodwin 2016) и формулисање централних тема и апстракта овог рада. У последњем делу рада, проблеми су сумирани и синтетисани у две аналитичке и стратешке импликације. Читаоцима може бити од помоћи да, приликом разматрања садржаја наредног дела рада, имају на уму питања из приступа „WPR“. Лично становиште читаоца у погледу онога што рад нуди или не обрађује повезано је, на пример, са националним, односно локалним, контекстом и личним читаочевим занимањем за дигиталну трансформацију и живот младих људи. Зато је битно у процесу читања схватити и размотрити импликације рада и како исти може бити од користи.

Апстракт

Након увода који садржи циљ, дефиниције и представљање рефлексивности и приступа, следи главни део рада. Он садржи четири одељка, односно теме које су засноване на проблемима за које се тврди да постоје у актуелној политици и истраживању и представљају мотиве сваког одељка понаособ. Теме одражавају одлуку аутора о томе како да се постави према задатку анализе дигиталне трансформације друштва и њеног утицаја на живот младих. Изабране теме посматрају се као потенцијални аргументи, односно сугестије у истраживачким областима, које могу подстакнути дијалоге и унапредити схватање интеракције између живота младих људи и

дигиталне трансформације друштва, укључујући и намеру да се унапреди социјална инклузија. Теме се могу узети и као тезе које омогућавају синтезу рада, која доводи до аналитичких и стратешких импликација. Теме имају следеће називе:

- Разумевање дигитализације са становишта технологије;
- Интегрисани односно изоловани став;
- Широка палета инструмената за подршку спремности за актуелну дигиталну трансформацију;
- Трансформација организација које пружају подршку млађим генерацијама – дигитални рад са младима?

Завршни део рада садржи синтезу четири теме из главног дела, а рад се завршава закључцима и импликацијама у погледу рада са младима и политике у области младих, укључујући и теме које се евентуално могу обрадити у неким истраживачким радовима у будућности. Аналитичке и стратешке импликације дигиталне трансформације на живот младих људи и рад са младима повезане су са два исхода овог аналитичког рада који се називају:

- Спремност за трансформацију,
- Контекстуално прилагођавање примене ИКТ

Схватање дигитализације са становишта технологије и улоге информација

Да би се разумела улога технолошких промена, дигитализација и улога информација у савременом друштву, у раду је као полазиште изабрана средина XX века, конкретније лансирање сателита *Спутњик* 1957. године. Наведено полазиште и историјске промене који су уследиле представљени су у наставку као неки од примера развоја од индустријског друштва ка постиндустријском друштву, а касније и ка појави информационе економије у којој информација постаје роба, а приступ информацијама од кључног значаја за добробит појединца и друштва (Bell 1973; Lyon 1987a; 1987b, Floridi 2014a; 2014b). Историјски приступ помаже да се боље разуме дигитализација друштва и начин на који технолошке промене могу да утичу на разне ситуације у данашњем времену. На историју се осврћемо да бисмо из ње научили, а то је такође и начин да разумемо формулације из актуелних политика, како бисмо видели који су нпр. „друштвени проблеми“ у њима заступљени. Економска криза, на пример, схвата се као „проблем“ који функционише као покретач друштвене промене, заједно са технолошким напретком. То ће бити наглашено у наставку рада на примеру образовања, пре него што се пажња усмери на питање шта је заправо дигитализација, што нас доводи до гледишта о улози информација.

Историјски аспекти технолошких промена и пример образовања

Лансирање руског *Спутњика* из 1957. године описује се често као почетна тачка све већег улагања у технолошке промене које су се одиграле шездесетих година XX века. Може се рећи да је са *Спутњиком* започела медијска халабука око технологије, па чак и надметање између земаља око тога ко је „најбољи“ у технолошком напретку. Медијска халабука односила се изричито на бивши Совјетски Савез и Сједињене Америчке Државе (које су улагале све веће суме новца у технологију), али ширила се све више, да би постала глобални феномен. Напоре до са улагањем у технологију, одвијала се и дебата о томе како технологија може односно треба да буде покретач промена у образовању и друштву у целини (Molnar 1971; Säljö 2010; Haugsbakk 2013). Веровање да технологија има кључну улогу у тој промени и финансијска криза извршили су заједно притисак на нпр. школске системе. Сматрало се да се школе споро прилагођавају социо-економским променама, те да систем формалног образовања не успева да одржи корак са дешавањима и потребама ширег друштва – ситуација коју је УНЕСКО назвао Светска образовна криза (Coombs 1968; Fordham 1993). Светска банка је због тога нагласила да је потребно допрети до (младих) људи ван традиционалног односно формалног система, нпр. омогућавајући образовање на начине који не припадају постојећем систему формалног образовања. Обогаћени разменом мишљења у оквиру организације УНЕСКО и публикацијом *Учити за живот: Свет образовања данас и сутра* (Faure 1972), у којој је настао и концепт целоживотног учења, дефинисани су први и нашироко коришћени концепти формалног, неформалног и информалног образовања (Coombs et al. 1973).

Двадесет први век показао је да се може сматрати како историја има цикличан ток. Изгледа да се понавља однос између технолошких промена, економске кризе, образовања и допирања до младих људи из шездесетих година XX века. Суноврат два хец фонда инвестиционе банке „Bear Stern“ у лето 2007. довело је до светске економске кризе. Та економска криза настајала је постепено, годинама, заједно са значајним технолошким напретком ИКТ и технологија које су засноване на бржем преносу дигиталних података. Све већи број људи широм света користи интернет и има користи од њега, при чему се број корисника у периоду 2007-2016 повећава, са нешто преко 2 милијарде, на укупно скоро 4 милијарде, колико се процењује да их има данас (Internet Live Stats, 29.5.2018.). Иако се дигитализација друштва одвија од дана проналаска модема, њене размере и економска криза могу се сматрати чиниоцима који су још једном „приморали“ политику на формулације сличне онима из шездесетих и седамдесетих година XX века. Сматрало се да образовање не успева да одржи корак са дигиталним друштвом и економијом (ЕЦ 2013) и постављена су питања да ли школе на најбољи начин примењују дигиталне технологије (нпр. ЕУ 2017а).

Примени технологије приступа се различито у различитим контекстима. Разлог за то лежи у нпр. различитим потребама, знању, економији, трендовима, итд. Данас су ИКТ, које подржавају интернет, довеле до развоја паметних телефона, таблета, ГСП уређаја, наочара за виртуелну стварност и различитих облика носиве технологије, попут наочара и сатова. Сматра се да су својим развојем ИКТ постале интерактивне и трансформативне силе, налик природним (Jahnke 2016; Floridi 2014b). Осим тога, Салјо предлаже идеју да је „знање изражено

у нашим способностима да спајамо и сарађујемо са спољашњим инструментима и интегришемо их у ток наших активности, како умних и физичких, тако и комбинованих“ (2010: 62).

Дигитализација

Када рутер преводи аналогне податке са једног компјутера у дигиталне податке ради њиховог преноса на други рутер, који може да прима и преводи дигиталне податке у аналогне, које други компјутер може да чита, ради се о најосновнијем облику дигитализације. Реч је о основном знању, које омогућава да се разуме да је дигитализација на неки начин повезана са слањем и примањем информација, и то дигитализованих.

Информације могу да се преносе од једног агента до другог са мање или више труда, што се сматра разноврсношћу у информационој фрикцији (Floridi 2014a). Стари и „спори“ дајл-уп интернет из деведесетих година XX века био је повезан са телефонском линијом и имао брзину преноса података од 56 килобајта по секунди (Kbps). Данас су телефонске мреже често замењене модернијим рутерима и широкопојасним везама (broadband), за које морају да буду испуњени други предуслови. Брзина преноса од 10-30 мегабајта по секунди (Mbps), више или мање, преставља „норму“. Просечна брзина интернета у Европи 2017. године по земљи варира је између 5,8 Mbps (Албанија) и 19,1 Mbps (Шведска) (Fast metrics, приступљено дана 3.5.2018.).

Информациона фрикција у наведеним примерима разликује се од једне земље до друге само због разлика у приступу интернету. Поврх тога, разлике у социо-економском положају између појединаца значе да неки имају паметне телефоне, а вероватно и неколико различитих облика компјутера, док их други немају. Дакле, информациона фрикција разликује се не само између земаља, већ и између појединаца, због разноликих могућности и предуслова за слање и пријем дигитализованих информација.

Дигитализација захтева дигиталну трансформацију друштва

Резолуцијом Уједињених нација о *унапређењу, заштити и уживању људских права на интернету* утврђује се „[...] да она иста права која људи имају ван интернета морају бити заштићена и на интернету, а посебно слобода изражавања, које се остварује без обзира на границе и путем свих средстава по избору појединца, у складу са члановима 19. Универзалне декларације о људским правима и Међународног пакта о грађанским и политичким правима“ (УН 2016: 3). Савет Европе (СЕ) сматра да нам приступ интернету “[...] омогућава остваривање људских права. У начелу, не би требало да будете искључени с интернета против своје воље, осим на основу судске одлуке“ (ЦоЕ 2014а: 2). Јединствено дигитално тржиште представља стратегију Европске комисије за „[...] обезбеђивање приступа активностима на интернету појединцима и привредним субјектима, под условима правичне конкуренције, заштите потрошача и података, уз уклањање географских препрека и проблема у вези с ауторским правима“ (ЕЦ 2015).

Међу политикама које се односе на дигитализацију и дигиталну трансформацију друштва, а анализирани су у раду, постоји сагласност у погледу проблема- што сви људи нису у једнаком положају, јер немају сви једнак приступ активностима на интернету, иако је он постао људско право. Услови који данас постоје у државама чланицама ЕУ и међу њима, што се односи и на државе чланице СЕ, дају различите могућности када је реч о приступу интернету. Из различитих извора сазнајемо да постоје примери да је у државама у целој Европи у 2016. и 2017. години приступ интернету у односу на број становника варирао између 50% до више од 90% у неким државама (We are Social 2017; Еуростат/Европска унија (А)). Процент младих људи који приступају интернету обично је од опште популације, у начелу више од 90% може да приступи интернету у року од три месеца, али и даље постоје подаци који указују на неједнакост међу европским земљама и регијама (видети Еуростат/Европска унија, (Б)).

Јасно је да постојање (односно) недостатак интернет везе утиче на дигитализацију друштва и приступ младих људи, не само информацијама које се налазе у новинама, брошурама и књигама, већ и на платформама које омогућавају људима да прикупљају друштвене информације, учествују у заједничким демократским активностима и тражењу посла или да добију праву помоћ односно приступ финансијској помоћи на коју имају право, јер машине могу да читају административне обрасце, који су такође дигитализовани. Да резимирамо, због дигиталне трансформације друштва, људи пролазе кроз процес преобликовања начина на који друштво „функционише“, чиме су погођени и обрасци информисања и комуницирања (упоредити: Floridi 2014a), репродукујући старе, односно обликујући нове социо-економске и технолошко структуралне неједнакости у земљама и између њих.

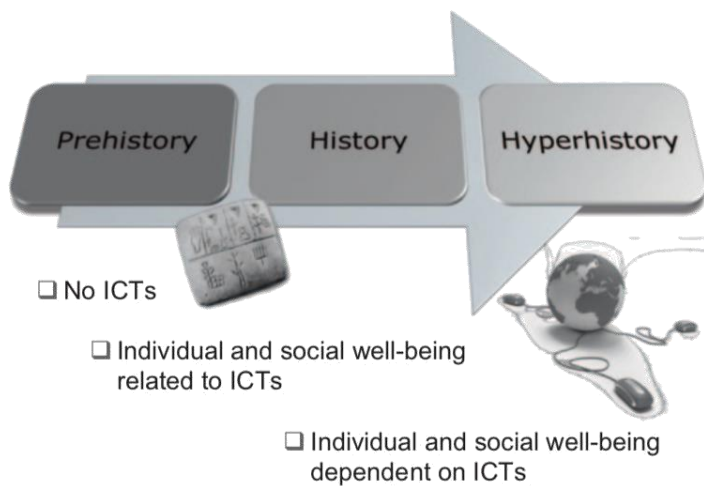
Устаљени оквири и схватања доведени су у питање

Како је већ речено, дигитална трансформација данашњице представља резултат непрекидних, постепених промена, за које се са аспекта историје може сматрати да представљају резултат социо-економских и технолошких промена (упоредити: Selwyn 2011). Стално се појављују нови концепти за објашњавање односно схватање промена, но међутим, јасно је да су информације те које саме по себи имају кључну улогу у нашим животима, што утиче на нас у толикој мери да се може рећи да већина Европљана сада живи у једном информационом друштву, у хиперисторијском контексту (упоредити: Lyon 1987; Webster 2014; Floridi 2014). У наредном одељку представљени су неки концепти којима се објашњава важност схватања улоге информација и износе аргументи у корист тог става. Ти концепти повезани су са постојањем појединца у ери која инсистира на зависности од информационо-комуникационих технологија (ИКТ). Оно што је, међутим, битно у овом раду јесте да ти концепти представљају примере наведене како би се испитала интеракција између живота младих људи и дигиталне трансформације друштва, укључујући и настојање да се унапреди социјална инклузија, почевши од једне иницијативе ЕУ која је за резултат имала нпр. документ под називом „Манифест живота у хиперповезаној стварности“ (енг. Onlife Manifesto):

“Увођење ИКТ и њихова примена у друштву радикално утиче на *цондитио хумана* у мери у којој те технологије мењају наш однос према нама самима, другим људима и свету. Дигитална транзиција уздрмала је утврђене референтне оквири који утичу на јавни простор, саму политику и оно што друштво очекује када је реч о креирању политика. Иницијатива „Живот у хиперповезаној стварности“ (енг. Onlife Initiative) има намеру да истражи те утицаје у контексту политике Дигиталне агенде за Европу. (Floridi 2014б: 41)”

„Манифест живота у хиперповезаној стварности“ представља резултат Иницијативе „Живот у хиперповезаној стварности: поновно креирање концепата за преиспитивање друштвених проблема у дигиталној транзицији“ (Floridi: 2014б). Иницијатива предлаже концепте као што су инфосфера, живот у хиперповезаној стварности („Onlife“) и хиперисторија. Ти концепти представљају примере који подржавају мотиве и нове конструкције значења повезане са дигиталном трансформацијом и улогом информација. Чини се да проналажење мотива и развој схватања дигиталне трансформације представља ургентну потребу и проблем у политици како би се што већи број грађана укључио у дигиталну трансформацију друштва.

Инспирисан концептом биосфере, Floridi је почео да развија концепт инфосфере (Floridi 1999; 2007). Инфосфера представља све информације које нас окружују и заједно чине једну „информациону сферу“. Инфосфера обухвата све информационе системе на свету, слично као што појам биосфере обухвата све екосистеме. Инфосфера омогућава спајање интернета и стварности ван њега у живот у хиперповезаној стварности. Инфосфера обухвата у најмању руку све дигиталне интернетске и аналогне стварне просторе информација. У најширем смислу, инфосфера представља „синоним за стварност“ ако се стварност схвата са информационог становишта (Floridi 2014а: 41). Број могућих веза (ниске информационе фрикције) у инфосфери и све њене информационе системе омогућавају ИКТ (повезане на интернет). Живот у хиперповезаној стварности односи се „на ново искуство хиперповезане стварности у којој више нема смисла питати да ли је неко на интернету или не (Floridi 2014б: 1). Хиперисторија јесте концепт који се односи на друштвени развој (слика бр. 2), када су друштва зависна од ИКТ у погледу добробити појединца и друштва у целини.

ПРАИСТОРИЈА

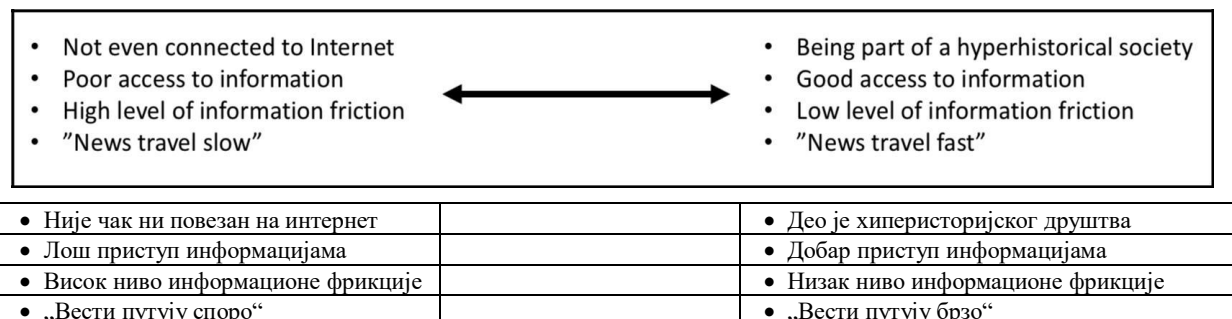
- ИКТ не постоје
- Добробит појединца и друштва повезана је са ИКТ
- Добробит појединца и друштва зависи од ИКТ

ИСТОРИЈА

ХИПЕРИСТОРИЈА

Слика бр. 2. Од праисторије до хиперисторије (Floridi 2014: 52)

Водећи се Иницијативом „Живот у хиперповезаној стварности“ и другим политикама из табеле бр. 1, оно што је представљено као проблем може се објаснити као континуум могућности за учествовање у дигиталној трансформацији (слика бр. 3). Намеће се питање и један битан проблем, а то је да ли млади људи могу да се крећу између полова тог континуума и какве су његове импликације на њихове животе?

Слика бр. 3. Континуум могућности за учествовање у дигиталној трансформацији

Континуум и концепти, попут живота у хиперповезаној стварности (Floridi 2014a), могу се односити и на наредни одељак у којем се разматра међупозиција дуалитета односно супротних страна, како би се размотрили на другачији начин, а можда чак и формулисала нова схватања, посебно у вези са дигиталном трансформацијом и животима младих људи, укључујући такође и становиште о инклузији, било социјалној или некој другој.

Интегрисани и изоловани ставови

Са педагошког становишта, став има три аспекта: когнитивни, емоционални и конативни (Aspelin and Persson 2011). Тиме се може објаснити став појединца према темама инклузије и дигитализације, као став онога који мисли, осећа и намерава да делује на одређен начин према

предметима односно концептима, у вези са датим темама. Интегрисани ставови, поједностављено речено, могу се објаснити као спремност да се интегрише, односно разговара, о концептима и предметима, на начин да се сматра да их је могуће интегрисати на основу мишљења, осећања и намера појединца. Са друге стране, када се концепти схватају као дуалитети, одвојени једни од других, а не уочавају се могуће повезаности, то сматра изолованим ставом.

Први корак у одређивању- да ли је реч о интегрисаном или изолованом ставу може бити проблематизација међупозиције. Сматра се да је међупозиција онај положај у којем се налазимо између људских бића у различитим ситуацијама, нпр. оно што се дешава између наставника и ученика у образовању или између младих и омладинских радника. Тада смисао међупозиције лежи у формирању нових схватања кроз, на пример, коегзистенцију и заједничко учење. Ово схватање следи из, на пример, Буберове теорије о томе како нпр. „превазићи дуалитете између појединаца и друштва“ (Aspelin 2010: 131), односно полази од Bhabha, који предлаже став по којем је конструкција значења резултат две одвојене, супротне стране. Наведена схватања додатно је развио Aspelin, у образовном контексту, релационом конструкцијом педагошког приступа (Bhabha 1994; Aspelin 2010; 2014). У овом аналитичком раду, становишта о ставовима и међупозицији и изолованим и интегрисаним ставовима представљена у наставку наводе се како би се нагласили и пронашли могући начини за приступ проблемима усаглашавања односно комбиновања различитих схватања, ситуација, значења, комбинација и идеја.

Са аспекта технологије, међупозиција може да постоји и између људи и природе, када су технологије та међупозиција, јер нам нпр. помажу да се заштитимо од сунца (шешир) у најједноставнијем облику. У развијенијем облику, међупозиција може да буде напредније средство од шешира, а то су компјутери и роботи који нам помажу да управљамо напреднијим проблемима, као што је конструисање и израда возила, односно пројектовање и изградња кућа. Или, као мост између младих у руралним подручјима и образовних институција у које настоје да се упишу. Становиште међупозиције технологије засновано је на раду Флоридија (2014а) и доприноси схватању улоге технологије у погледу начина на који је људи користе и како су нпр. ИКТ унапредиле употребу технологија до те мере да компјутери могу да преузму задатке људи, како би људи нпр. могли да одреде радне приоритете на другачији начин.

Да би се схватио појам међупозиције и сазнало које то промене могу проистећи из комбиновања дуалитета, исти су размотрени примењујући „WPR“ приступ (Bacchi 2012) по ком се прво одређује шта може да представља проблем (нпр. млади немају приступ информацијама, односно образовању); затим се анализира како је овај проблем могао да се јави пре трећег корака када се проблем разматра на другачији начин, са других становишта, како би се пронашла решења и евентуално остварили нови увиди.

Постоје примери појмова и схватања у области младих који су изражени на дуалистички начин, могуће да би се схватили као две супротстављене и одвојене стране које генеришу изоловане

односно интегрисане ставове. Границе, растојања односно јазови између нпр. формалног и неформалног образовања, образовања на даљину, социјалне инклузије, односно учешћа на даљину, морају се превазићи, односно премостити; мора се допрети до младих људи; дигитална подела погађа животе младих људи; постоји разлика између нпр. физичког и виртуелног простора, као начин да се објасне и промовишу специфични циљеви дигиталних трансформација и иницијатива (упоредити ЕУ 2018; ОЕЦД 2017). Дакле, различити контексти наизглед су одвојени или чак изоловани једни од других, а не интегрисани. Са друге стране, постоје такође и примери идеја и схватања према којима су ставови пре интегрисани, а не изоловани. Учење без контекстуалних граница и „учење у покрету“ (Erstad 2012), модел учења заснован на времену, настао комбиновањем више модела и учење Onlife (Norberg 2011; 2017), или педагошки став који садржи интегрисана становишта о учењу (Norqvist, Leffler and Jahnke 2016). То су све примери становишта са интегрисаним ставовима, допуњени одређеним схватањима улоге технологије- као „интегративне силе“.

Становишта о изолованим, интегрисаним ставовима, односно међупозицији, могу се посматрати као импликација, непосредно повезана са делом водећег питања, које укључује схватања да је социјална инклузија повезана са импликацијама дигиталне трансформације друштва. Та становишта могу, такође, бацити ново светло на расправе о дигитализацији, мобилности, учењу, раду са младима, инклузији, итд. односно на циљеве наведених процеса. Ставови могу да појачају и открију супротности у широком низу контекста, на које се гледа као на супротност између „онога што је било и онога што ће бити“. Неке теме и битни задаци овог рада повезани су са питањима технолошког развоја, долажења до информација, учествовања у комуникацији, остваривања приступа основним институцијама, друштвене добробити, како допрети до младих у удаљеним подручјима и како организовати образовање са аспекта све три димензије учења, што обухвата целоживотно учење (life-long), целоживотно учење са аспекта вредности – етичких, моралних, верских, социјалних (life-deep) и свеобухватно учење у различитим животним контекстима (life-wide) (упоредити Erstad 2012; Floridi 2014a; 2014b; Norberg 2011; 2017; ЕУ 2017). За савладавање наведених изазова и искоришћавање могућности повезаних са темом дигиталне трансформације, СЕ предлаже широку палету инструмената (ЦоЕ 2017a).

[Широка палета инструмената за подршку спремности за дигиталну трансформацију](#)

Одређени алгоритми у облику нпр. програма, софтверских агената (Ц-А), вештачке интелигенције (АИ), роботике или робота створени су за извршавање одређених задатака и све су више присутни у данашњем друштву. Примере можемо наћи на финансијском тржишту, где су компјутери програмирани да шаљу налоге местима на којима се тргује (упоредити Владин завод за статистику 2012); компјутери програмирани да мере способност студената за сарадњу ((Rosen and Foltz 2014; ОЕЦД образовање данас 2017); или код апликација које се обично користе за нпр. учење језика (Settles and Meeder 2016). Једна општина у Шведској објавила је да

користи робота (алгоритам) за управљање рутинским задацима, који се односе на захтеве за финансијску накнаду незапослених. Роботи су могли одговорити грађанима у року од 45-60

секунди, уместо 3-17 минута колико је потребно администратору. Општина је објавила да је остварила уштеде у свом буџету због ефикаснијих радних поступака. Измењене су улоге администратора, који су тада могли да пруже већу подршку грађанима да се врате на посао, уместо да извршавају рутинске административне задатке. На крају, нова ситуација довела је до тога да се већи број грађана вратио на тржиште рада након што су били без посла (Шведски радио 2018).

Наведени примери јасно илуструју мотивацију за приступ интернету и нпр. смисао иницијатива за више часова програмирања у образовању. Може се рећи и да указују на то да дигитална трансформација друштва захтева нове вештине и компетенције, те да има широк потенцијал, а економски подстицаји примени технологије чине се снажним (као и увек). Међутим, постоје такође и ризици повезани са коришћењем дигиталних технологија, попут ИКТ, због чега су у овом делу рада представљени и недостаци, као што је деструктивно понашање на интернету или примена алгоритама који задиру у саме темеље демократије. Пре преласка на део о компетенцијама и врстама писмености у вези с дигиталном трансформацијом, потребно је разјаснити једну концепцију из овог рада: рад се заснива на становишту да иза примене алгоритама у сваком контексту и ситуацији стоје људи (људско деловање). Иако постоји машинско учење, и даље је ту човек, сам или са другим људима, који је започео тај процес, креирајући нпр. програме и алгоритме. А то креирање, односно идеја алгоритма, има своју специфичну намену, своја ограничења, плусеве и минусеве. Вероватно је због те концепције у локалним, националним и међународним политикама и оквирима наглашен значај образовања за развијање знања у складу с концептима, попут дигиталне компетенције, дигиталне писмености, медијске писмености и вештина двадесет првог века. Другим речима, у дигитално трансформисаном друштву, а то обухвата и дигитално трансформисано тржиште рада, постоји потреба за дигитално компетентним особама.

Компетенције и врсте писмености

Велики је број политичких докумената и оквира у којима се говори у прилог развоју компетенција и писмености у вези с дигиталном трансформацијом. Штавише, компетенције и политике оријентисане су такође на посебне области попут образовања, индустрије, грађана, рада с младима, итд. Полазна тачка за развој оквира дигиталних компетенција у Европи везује се често за Оквир кључних компетенција ЕУ, усвојен 2006. године (ЕУ 2006). Тај оквир недавно је и ревидиран, а нови ће бити представљан у току 2018. као део Акционог плана за дигитално образовање (ЕУ 2017б) и усклађен са Европским оквиром за дигиталне компетенције (DigComp) (ЕУ 2017ц). Европски оквир за дигиталне компетенције обухвата пет области:

- 1) Информациона писменост и писменост у домену података, укључујући и управљање садржајем;
- 2) Комуникација и сарадња и учествовање у друштву;
- 3) Стварање дигиталног садржаја, укључујући и етичке принципе;
- 4) Безбедност; и
- 5) Решавање проблема.

У начелу, у политичким документима и оквирима који говоре у прилог развоја компетенција и писмености повезаних са дигиталном трансформацијом, наглашена је потреба за управљањем ИКТ и дигиталном трансформацијом друштва. У низу различитих концепата подвучена је стратегија према којој је потребно обезбедити широку палету инструмената „... чији је циљ савладавање великог броја изазова и искоришћавање многобројних могућности које су настале након појаве интернета.“ (ЦоЕ 2017а: 9). Како је наведено у Дигиталном раду са младима, омладински радници подстичу се да „буду спремни да испробају нове ствари и уче, како из успеха, тако и из неуспеха, и да буду подржани у таквим настојањима“ – подвлачећи да „је агилан ум од кључне важности“ (ЕУ 2018: 7). Са друге стране, у политикама и иницијативама у којима се описују и промовишу вештине и компетенције, уочавају се бројни проблеми који су изгледа присутни и у друштву. Прво, када се говори о вештинама и компетенцијама у смислу мерења компетенција, као да се наглашава потреба да се знање и образовање признају на начине који се разликују од онога како се то чини у институцијама формалног образовања – преко оцена и диплома. Друго, што је више у складу са изазовом дигитализације: скорашња ажурирања кључних компетенција ЕУ, конкретно дигиталне компетенције и компетенције културне свести и изражавања, чини се да наглашавају проблем да постоје људи који треба брже и боље да се прилагоде друштвеним трансформацијама. У складу са идентичним настојањима као што су она која се везују за кључне компетенције ЕУ, а односе се на област рада сам младима, постоје и специфичне компетенције развијене у циљу трансформације рада с младима и компетенција омладинских радника, како би се пружила подршка младим људима (САЛТО). Поред тога, чини се да млади имају проблем да се адаптирају на стање дигиталне трансформације и начин на који се дигитални медији користе за остваривање утицаја на јавне расправе, намерно ширење лажних информација, подстицање негативних понашања, па чак и угрожавање слободе говора и других основним демократских права.

Ризици и деструктивна деловања доводе у питање етику и демократију

Нису све ствари у животу у хиперповезаној стварности „добре ствари“. Исто важи и за интернет просторе односно неvirtуелну стварност. Постоје ризици, попут деструктивног понашања на интернету, или примене алгоритама, који задиру у саме темеље демократије. У пролеће 2018. године, британска компанија под називом „Cambridge Analytica“ затворена је након што је објављено да је користила податке са Фејсбука (Волстрит журнал, 2.5.2018.). Тај догађај представља пример случаја у којем је примена алгоритама погодила највише нивое политичке моћи у САД и Великој Британији. Та компанија била је оптужена да је прикупљала и користила податке скоро 87 милиона корисника Фејсбука. У штампи је објављено да је „Cambridge Analytica“ требало да помогне политичарима и политичким организацијама да остваре добре резултате у политичким кампањама (Њујорк тајмс, 4.4.2018; 8.4.2018). Ипак, не утичу сви ризици и недостаци дигиталног друштва које је повезано на интернетом искључиво на високу политику. Различити облици деструктивног понашања на интернету преко дигиталних медија, као што су ИКТ, могу да постану стварност за сваког појединца у сваком тренутку. То се посебно односи на ситуације у којим је информациона фриксија смањена услед бржег пружања података са интернета, кватитетније ИКТ и стања „нове нормалности“ бивствовања

у хиперповезаној стварности. Велики број термина користи се у политици ЕУ и СЕ, као што је нпр. виртуелно малтретирање, говор мржње, дискриминација, узнемиравање и виртуелна мржња (СЕ 2014б). Избор термина и начин дефинисања деструктивног, односно социјалног понашања, зависи од контекста и ситуације.

Из перспективе младих људи, активности на друштвеним мрежама могу се схватити као израз друштвених и родних норми, односно као дискусија о самопредстављању у сликама. Начин на који млади људи перципирају деловање на друштвеним мрежама и њихово коришћење може се схватити као део сложених односа и процеса изградње идентитета, како би нпр. „одредили свој и положај других људи у борби чињења рода и жељи да се учествује у одређеној вршњачкој култури“ (Vjörk 2017: резиме). Према политичким препорукама, дигитални рад са младима треба да обухвати и инклузивни приступ, уз коришћење технологије ради повећања приступа и подршке учешћу младих у друштву. Наглашава се да је неопходно превазилажење препрека, учествовање и дигитална ангажованост. Истовремено, морају се поштовати безбедност и приватност младих људи. Такође, омладински радници и сами млади људи морају имати „неопходне компетенције како би се заштитила права младих људи на интернету“ (ЕЦ 2018: 12).

Нико не сме да буде оштећен тако што ће бити спречен да учествује у будућности коју сам жели да обликује. Чини се да је политика заснована на том принципу, но, реч је, наравно, о сложеној материји, будући да се у процесу обликовања будућег живота стварају прилике, ризици и препреке, на које појединац понекада ни не може да утиче. Када би политика могла да доноси одлуке, чини се да би решавала проблеме ризика и деструктивних дела, која доводе у питање етику и демократију помоћу свести и дигиталних компетенција, како би млади могли нпр. безбедно да се сналазе у окружењу друштвених мрежа, при чему је њихова приватност заштићена, а они схватају утицај алгоритама, програмирања и имплицитних циљева у токовима информација. Дакле, дозвољавајући слободу говора, истражујући идентитет и учествовање у локалном, националном и међународном друштву (ЦоЕ 2016а; 2017а; 2017б; УН 2016). Укратко, може се узети да битка између „добра“ и „зла“ обухвата и битку између „могућности“ и „ризика“ повезаних с употребом дигиталних технологија, као што су ИКТ.

У наредном одељку, анализа представљених политика заснива се на једној практичнијој перспективи. И то зато што је услов за „остварење“ онога што политике прописују њихова примена у локалном и регионалном контексту (цф. ЦоЕ 2016б). Политичке изјаве су у локалним контекстима предмет прилагођавања у погледу схватања, значења и тога како се вредности политике перципирају у односу на локалне потребе. Када је реч о дигитализацији и њеном утицају на живот младих људи, циљне групе као што су омладински радници и локални доносиоци одлука, суочени су са проблемима како да опишу, анализирају, објасне, схвате, пројектују, руководе и управљају структурама, културама, функцијама и процесима у којима млади људи могу да уче и активно учествују у заједници и друштву. Дакле, наредни одељак базира се на образовној перспективи, а у центру пажње је пример рада са младима, руковођење и управљање материјом дигитализације и трансформације организација.

Трансформација организација које пружају подршку млађим генерацијама – Дигитални рад са младима?

Пример *Компетенција за дигитални рад са младима* демонстрира пример дигиталне трансформације са аспекта образовања. Заснован је на концепту „*mediendidagogische Kompetenz*“ (Blömeke 2000; Knaus et al. 2017). За планирање, осмишљавање и спровођење дигиталног рада са младима неопходне су компетенције које се односе на рад са младима, заједно са упоредо постојећим дигиталним компетенцијама за које се сматра да треба да обухватају све организационе нивое, као што су компетенције учесника, ученика, наставника, руководиоца и доносиоца одлука (Слика бр. 4.) На развој и постојање компетенција утиче дигитални развој организација, на који опет утиче дигитализација друштва.

Компетенције за дигитални рад са младима за...

... Планирање, осмишљавање и спровођење дигиталног рада са младима

ПОТРЕБЕ ВЕЗАНЕ ЗА ОБУКУ И ОБЛАСТИ КОМПЕТЕНЦИЈА	КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА РАД СА МЛАДИМА	ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ (ИНДИВИДУАЛНЕ)	03
	ДИГИТАЛНИ РАЗВОЈ ОРГАНИЗАЦИЈА	ПОЛИТИЧКЕ ПРЕПОРУКЕ	02
	ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ДРУШТВА		01

Слика бр. 4. Три димензије које утичу на успех дигиталног рада са младима (Европска комисија 2018: 14)

Наведени нивои дигитализације показују да она ни у једном контексту није изолован догађај. То је догађај који морају омогућити организационе структуре и развој друштва. Европска комисија представила је радну дефиницију дигиталног рада са младима, која указује и на то како треба разумети технологију и дигитализацију у односу на организовање рада са младима:

Дигитални рад са младима означава проактивно коришћење дигиталних медија и технологије и посезање за њима у раду са младима. Дигитални рад са младима није метод рада са младима – дигитални рад са младима може постојати у сваком облику рада са младима (отворен рад са младима, информисање и саветовање младих, клубови/секције младих, рад са младима на терену, итд.). Дигитални рад са

младима има исте циљеве као рад са младима уопште, а коришћење дигиталних медија и технологије у раду са младима увек треба да потпомаже те циљеве. Дигитални рад са младима може да се одвија непосредно са корисницима као и у интернет окружењу – а може да буде и комбинација та два облика. Дигитални медији и технологија могу бити средство, активност или садржај рада са младима. У основи дигиталног рада са младима налази се иста етика, вредности и принципи као и у основи рада са младима. Појам омладинских радника у том контексту обухвата, како плаћене раднике, тако и раднике волонтере (ЕЦ 2018: 6)

Наведена радна дефиниција може се тумачити са становишта да дигитализацију треба ускладити са постојећом структуром и културом организације, укључујући и њене циљеве и намене. Дакле, развој технологија који је довео до данашњег процеса дигитализације представља резултат постепених промена које су се одвијале кроз историју, а исто важи и за развој структура и култура организација (упоредити: Tondeur et. al. 2009; Selwyn 2011). Имајући наведено у виду, неколико примера више односно мање успешно реализованих технологија, попут нпр. ИКТ у школама, показују резултате узимања у обзир, односно занемаривања историјских и контекстуалних аспеката приликом идентификовања структура и култура организација (Cuban et.al. 2001; Tondeur et. al. 2009). Може се закључити да је успех остварен у случајевима када је примена технологије усаглашена са нпр. културом учења, својеврсним прилагођавањем технологије оријентисаном ка учењу (Norqvist 2016). Наведени аспекти указују на то да је руководство, без обзира на хијерархијски ниво, од кључног значаја за успешно остваривање стратегија за трансформацију организација, нпр. када је реч о томе где треба уложити напоре да би „дошло до дигитализације“, затим извршити усклађивање са постојећом структуром и културом и размотрити како дигитализација може да утиче и да се одрази на организацију, те интегрисати дигиталне алате „у ток наших активности, како умних и физичких, тако и комбинованих“ (Säljö 2010: 62).

У раду са младима, вероватно је да ће се организација актера, учесника, руководиоца и доносиоца одлука на различитим нивоима разликовати од земље до земље и да ће зависити од контекста. Слика приказана у наставку представља пример тога како се може организовати „ланац команде“. Тај појам у овом случају описује низ који почиње доносиоцима одлука на међународном, међувладином нивоу, иза којих следе доносиоци одлука на државном нивоу, затим они на локалном и регионалном нивоу, а потом омладинске организације, омладински радници и коначно млади (слика бр. 5). Концепција начина на који се ланац команде може применити на објашњавање изазова трансформације у образовном контексту потиче од шведске анкете која је спроведена на државном нивоу за потребе Министарства образовања (СОУ, 2015). Домен анкете „обухватао је испитивање начина на који услови у којима раде директори школа у школском систему могу да се промене, у циљу побољшања могућности за унапређење исхода ученика у школама“ (17). У овом аналитичком раду узета је у обзир и та перспектива, јер могуће је применити сличне приступе да би се остварио увид у то како да се

тежње политике, повезане са дигиталном трансформацијом, реализују у локалним контекстима рада са младима, са циљем унапређења прилика за социјалну инклузију младих људи.

Доносиоци одлука (међународни ниво – нпр. СЕ односно ЕУ)

Доносиоци одлука (државни ниво – нпр. државне агенције)

Доносиоци одлука (локални и регионални ниво – нпр. општине)

Организације младих (владине и невладине)

Омладински радници

Млади

Слика бр. 5. Пример ланца команде од међународног нивоа до нивоа младих

Важно је нагласити да у неким контекстима недостаје један или више елемената у ланцу команде. Исто тако, неки нивои могу да недостају или да буду развијенији због „унутрашњих структура“ које постоје у организацијама, нпр. различите врсте хијерархијског уређења, укључујући и руководиоце јединица и запослене.

Анализа и познавање ланца команде могу подићи свест о томе како одлуке и стратегије на различитим хијерархијским нивоима непосредно, односно посредно, утичу и рефлектују се на услове дигитализације у конкретним контекстима. Тај поступак је, такође и стратешки, у смислу да може осветлити постојеће структуре одговорне за доношење одлука у погледу тога „коме упутити права питања у право време“, нпр. у процесима трансформације. У ланцима команде у образовном контексту, проблеми могу да се појаве због нејасног дијалога који негативно утиче на могућност одлучивања о заједничким стратегијама; непостојања поверења међу органима власти; или због тога што се организација не заснива на потребама заинтересованих страна (СОУ 2015). Укратко, анализа постојећих структура и култура, укључујући и мапирање постојећих ланца команде, иде у прилог испитивању и познавању начина на који треба трансформисати организације (било дигитално или на неки други начин), да би се створиле боље прилике за младе и задовољиле потребе нпр. социјалне инклузије.

Поред тога, полазећи од закључака из политике „Дигитални рад са младима“ (ЕЦ 2018), организације из домена рада са младима треба да се припреме за сусретање и сарадњу са младима, не само у онлајн и офлајн окружењу, него и у комбинацији те две средине. То значи да је учешће младих људи у ланцима команде од највеће важности на локалном и регионалном нивоу, на основу препорука Савета Европе, по којима се то сматра правом младих људи (СЕ 2016б); млади људи које подржавају системи за које се може рећи да пружају „праве“ информације у „право“ време, на „правом“ месту и на „прави“ начин „правим“ људима (Fischer 2012).

Аналитичке и стратешке импликације

Циљ рада је да представи неке од аналитичких и стратешких импликација дигиталне трансформације друштва и њеног утицаја на животе младих људи. Водеће питање гласи: Како се импликације дигиталне трансформације друштва могу повезати са животом младих да би се укључила различита схватања социјалне инклузије?

У завршном делу раду изнесене су импликације представљене као могући начини за напредовање сектора младих, укључујући и рад са младима, као и политику и истраживања у области младих. Импликације су резултат синтезе засноване на проблемима представљеним у овом раду, проблемима који су идентификовани применом „WPR“ приступа (Vacchi 2012; Vacchi and Goodwin, 2016). Ти проблеми су довели до две импликације за које се може рећи да се темеље једна на другој, преклапају се и у некој мери су интегрисане једна у другу, укључујући примену технологија и намене за које се користе.

Спремност за трансформацију

Ова импликација заснована је на чињеници да млади и људи уопште (стално) пролазе кроз процес преобликовања начина на који друштво „функционише“, што се односи и на обрасце информисања и комуникације (упоредити: Bell 1973; Lyon 1987a; 1987b, Floridi 2014a; 2014b). Познато је да проблем представља чињеница да се предуслови за учествовање у тој трансформацији разликују од једног контекста до другог, попут непостојања приступа интернету или високе фриkcије информација („спори“ интернет односно непостојање истог). Међутим, у случају предмете импликације није реч првенствено о томе, иако је и то део проблема. Уместо тога, она се фокусира на то како организације, и у извесној мери појединци, могу да се припреме за дигиталну трансформацију друштва, на пример; колико су организације у области рада са младима спремне за дигиталну трансформацију. Та импликација се прво тумачи са становишта руковођења и управљања, и у неком смислу, тиче се начина на који се могу спречити ситуације да се „гради пруга, а воз је већ напустио станицу“. Логично је поставити питање да ли су појединци и институције у различитим контекстима спремни за дигиталну трансформацију на начине како то предлаже политика? Зато што спремност не значи само располагање одговарајућим технологијама и брзом интернет везом. Потребно је да постоји и спремност за процесе и системе који омогућавају ту трансформацију.

Потпунији увид у начин на који треба подржати и евентуално развити постојеће ланце команде представља полазиште које може да буде механизам за отварање врата за подршку спремности за трансформацију. Конкретније, то може бити мапирање ланаца команде у националним, регионалним и локалним контекстима, како би се нпр. идентификовало ко доноси коју врсту одлука. То може бити од користи када треба сазнати коме упутити „праву врсту питања“, или евентуално детектовати „уска грла“ која коче нпр. дигиталну трансформацију. Анализом ланаца команде, може се такође доћи до начина како различити нивои на којима се доносе одлуке сарађују и воде дијалоге да би нпр. Формулисали, односно ускладили, различите

стратегије. Поред тога, она ће вероватно отворити питања у вези са руковођењем, у смислу да ће осветлити проблеме који се односе на то како треба описати, анализирати, објаснити, схватити, пројектовати, руководити и управљати структурама, културама, функцијама и процесима у којима млади људи могу да уче и активно учествују у заједници и друштву. Дакле, да би дигитална трансформација на најбољи начин утицала на животе младих људи, потребно је разумети начин на који треба подржати *спремност за трансформацију*, шта она подразумева и како је остварити.

Приступ је често коришћена реч у овом раду и политикама које предлажу стратегије и иницијативе у вези са дигитализацијом, младима односно људским правима. Често означава приступ информацијама односно комуникацији путем интернет везе. У овом раду наглашава се да концепт приступа може да буде занимљив за организације и појединце који теже да буду спремни за трансформацију. Које је заправо значење појма „приступ“? О којој се врсти приступа ради, којој врсти садржаја, путем које врсте технологија? Ко су субјекат и објекат приступа и на које је начине младим људима омогућен приступ? Затим, како је већ наглашено (упоредити слику бр. 3), да ли се може сматрати да су млади људи данашњице укључени у дигиталну трансформацију уз „праву врсту“ приступа у ситуацији када могу да бирају, да ли ће користити технологије или не, водећи се одговарајућим вештинама и знањем?

Отварамо нова питања, која могу бити предмет наредних истраживања, на пример:

- Како организације и одлуке донесене на различитим нивоима одлучивања подржавају дигиталну трансформацију у вези са социјалном инклузијом младих људи?
- Како су организације у разним државама и контекстима (укључујући ланце команде) устројене у циљу пружања подршке дигиталној трансформацији?
- Који кључни елементи чине појединце и организације „спремним за трансформацију“?
- Шта је то приступ?
- Која врста приступа је потребна младим људима и којим врстама контекста?
- Ко су субјекат и објекат приступа и на које је начине приступ омогућен младим људима?

Контекстуално прилагођавање примене ИКТ

Прва импликација разматра се прво са становишта руковођења и управљања. Друга импликација усмерена је на контекст, да би се конкретније нагласила важност потребе за контекстуализацијом настојања да се спроведе дигитална трансформација, с фокусом на схватање „малих одлука“ у свакодневном раду „који заиста има смисла“. Та импликација темељи се на чињеници да се примена технологија различито одвија у различитим контекстима и да се технологије које се примењују у дигитализацији у начелу сматрају информационо-комуникационим технологијама (ИКТ). Данашња примена ИКТ у разним организацијама представља резултат постепених промена кроз историју, условљених чиниоцима као што су нпр. различите потребе, знање, структуре, економије, трендови, итд. То указује на чињеницу да врста примене ИКТ зависи од нпр. наведених чинилаца и да се примена ИКТ „прилагођава“ конкретном контексту, ако се контексти који се пореде разликују барем у погледу својих потреба, односно структура. У погледу питања постављеног у овом раду о повезаности

технолошких промена и дигитализације и њеног утицаја на животе младих људи, важно је подвући да потпуније схватање начина на који се примењују ИКТ мора бити повезано са сврхом коришћења ИКТ, било појединаца, било организација. Дакле, сама примена ИКТ не може бити „деконтекстуализована“. Имајући то на уму, може бити занимљиво осветлити прилагођавања ИКТ сврхама и циљевима њихове примене. Остваривање увида у начин конструисања значења и решавања проблема може такође указати на начине како се ИКТ усклађују са сврхом и циљевима њихове примене. Ако је нпр. сврха социјална инклузија, како се ИКТ примењују у ту сврху и у ком смислу служе циљу социјалне инклузије. Поред тога, може ли примена ИКТ изменити ставове о социјалној инклузији, или ти ставови мењају ставове о начинима на које треба примењивати ИКТ?

У основи схватања о прилагођавању примене ИКТ датом контексту налази се претпоставка о важности улоге образовања. Како би расправе и преговори могли да напредују, неопходно је овладати „новим“ знањем. Неопходност образовања већ је наглашена у овом раду у вези са подизањем свести и унапређењем дигиталних компетенција, како би млади могли нпр. безбедно да се сналазе у окружењу друштвених мрежа и штите своју приватност ослањајући се на своје познавање утицаја алгоритама, програмирања и имплицитних циљева у токовима информација.

Учење из концепата о трансформацији, као што је трансформативно учење, односно трансформативно руковођење, вероватно може дати неке наговештаје о томе како осмислити потребно образовање. Кључне речи у неколико политичких докумената представљају решења у којима се развијају одговорност, опште суштинске вредности, обликовање улога, способности да се подржи и суочи, лична брига, оснаживање, учествовање односно креативност. То показује да природа трансформације имплицира да није довољно само пренети, односно предати одговарајуће знање – њега морају изградити актери у поступку трансформације. Да поновимо, потреба да се разуме прилагођавање примене ИКТ посебним контекстима подвлачи потребу схватања контекста у којима се ИКТ примењују и намена у који се користе, укључујући и мишљење актера у поступку. У овом раду, то може бити мишљење младих људи у локалном и регионалном контексту, који учествују у малим одлукама у свакодневном раду. Могло би се, међутим, поставити питање у вези са импликацијама спремности за трансформацију, и ко су заправо актери који утичу на прилагођавање примене ИКТ која утиче на живот младих људи?

Слика указује на став који интегрише спремност за трансформацију посматрану са становишта управљања и руковођења и контекстуално прилагођавање засновано на „малим одлукама“ у свакодневном раду. Резултат те интеграције становишта може се схватити као конструктивно значење или чак усаглашавање између нпр. корисника и доносиоца одлука; политике и праксе; интернационалних и локалних ставова. Способност да се одлучи када ће се користити технологије а када не, те посебни циљ да се унапреди социјална инклузија, представљају елементе који морају постојати у оба процеса остваривања спремности за трансформацију и контекстуално прилагођавање примене технологија, ако се за циљ има схватање и истраживање интеракција између живота младих људи и дигиталне трансформације друштва, нарочито укључујући унапређење социјалне инклузије.

Библиографија

- Aspelin, J. (2010). What really matters is 'between'—Understanding the focal point of education from an inter-human perspective. *Education Inquiry*, 1(2), 127-136. Umea: Umea University
- Aspelin, J. (2014). Beyond individualised teaching—A relational construction of pedagogical attitude. *Education Inquiry*, 5(2). Umea: Umea University
- Bacchi, C. (2012). Introducing the 'What's the Problem Represented to be?' approach. In, Bletsas, A. and Beasley, C. (eds.). *Engaging with Carol Bacchi: Strategic Interventions and Exchanges*. Adelaide: University of Adelaide Press
- Bacchi, C., and Goodwin, S. (2016). *Poststructural policy analysis: A guide to practice*. Springer.
- Bhabha, H. (1994) *The location of culture*. London: Routledge.
- Bell, D. (1973). *The Coming of Post-industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books
- Björk, Å. (2017). *Drama, hat och vänskap: om ungdomars interaktioner i sociala medier* (Doctoral dissertation, Umeå Universitet). [Drama, hate and friendship : About youths interactions in social media]
- Blömeke, Sigrid (2000): *Medienpädagogische Kompetenz. Theoretische und empirische Fundierung eines zentralen Elements der Lehrerbildung*. München: kopaed.
- Coombs, P. H. (1968): *The world educational crisis: A systems analysis* (Vol. 30). New York: Oxford University Press.
- Coombs, P. H., Chappells, H., and Shove, E. (1985). *The world crisis in education: The view from the eighties*, 136–170. New York: Oxford University Press.
- Coombs, P. H., Prosser, R. C., and Ahmed, M. (1973). *New paths to learning for rural children and youth: Nonformal education for rural development*. New York, NY: International Council for Educational Development.
- Савет Европе. (2014а). Укратко о дигиталним правима – Водич о људским правима за кориснике интернета.
Доступно на интернету 2018-05-03:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806b38bb>
- Савет Европе. (2014б). Водич о људским правима за кориснике интернета.
Доступно на интернету 2018-05-03:
<https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/guide-to-human-rights-for-internet-users>
- Савет Европе. (2016а). Управљање интернетом – Стратегија Савета Европе за период 2016-2019: Демократија, људска права и правна држава у дигиталном свету. Доступно на интернету 2018-05-21: <https://rm.coe.int/16806aafa9>
- Савет Европе. (2016б). Приступ младих људи њиховим правима. Препорука ЦМ/Рец(2016)7 са образложењем. Доступно на интернету 2018-05-22: <https://rm.coe.int/1680702b6e>
- Савет Европе. (2017а). Приручник за интернетску писменост. Доступно на интернету 2018-05-03: <https://edoc.coe.int/en/internet/7515-internet-literacy-handbook.html>
- Савет Европе. (2017б). Образовање дигиталног грађанства: Преглед и нове перспективе.
Доступно на интернету 2018-05-21:
<https://rm.coe.int/prems-187117-gbr-2511-digital-citizenship-literature-review-8432-web-1/168077bc6a>
- Cuban, L., Kirkpatrick, H., and Peck, C. (2001). High access and low use of technologies in high school classrooms: Explaining an apparent paradox. *American educational research journal*, 38(4), 813-834.
- Erstad, Ola. (2012). The learning lives of digital youth—beyond the formal and informal. *Oxford Review of Education* (38/1). pp. 25-43.
- Европска комисија. (2013). Отварање образовања: Иновативне методе у настави и учењу за све применом нових технологија и отворених образовних средстава.
Доступно на интернету 2018-05-03:
<http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0654and>

- Европска комисија. (2017). Обликовање јединственог дигиталног тржишта (интернет страница) Доступно на интернету 2018-05-03: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/policies/shaping-digital-single-market>
- Европска комисија. (2018). Развој дигиталног рада са младима: Политичке препоруке, обука и примери добре праксе. Доступно на интернету 2018-05-03: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fbc18822-07cb-11e8-b8f5-01aa75ed71a1/language-en>
- Европска унија. (2006). Препорука Европског парламента и Савета од 18.12.2006. године о кључним компетенцијама за целоживотно учење (2006/962/ЕЦ). Службени гласник Европске уније. Доступно на интернету 2018-05-03: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006H0962>
- Европска унија. (2017а). Да ли школе на најбољи начин примењују дигиталне технологије? Интернет страница Доступно на интернету 2018-05-03: <https://ec.europa.eu/jrc/en/news/are-schools-making-most-digital-technologies>
- Европска унија. (2017б). Акциони план за дигитално образовање. Доступно на интернету 2018-05-03: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/factsheet-digital-education-action-plan.pdf>
- Европска унија. (2017ц). Европски оквир дигиталних компетенција за грађане. Доступно на интернету 2018-05-03: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/factsheet-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>
- Европска унија. (2018). Циљеви у области младих: Структурирани дијалог. Доступно на интернету 2018-05-17: <http://www.youthconf.at/youthgoals/>
- Еуростат/Европска унија (А). – (интернет страница). Доступно на интернету 2018-05-17: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Internet_use_and_frequency_of_use,_2016_\(%25_of_individuals\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Internet_use_and_frequency_of_use,_2016_(%25_of_individuals).png)
- Еуростат/ Европска унија (Б). – (интернет страница). Доступно на интернету 2018-05-17: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- Фауре, Е. (1972): Леарнинг то бе: Тхе ворлд оф едуцатион тодау анд томорроу. Парис. УНЕСЦО 1972.
- Фастметриц (интернет страница) – Доступно на интернету /информацији приступљено дана 3.5.2018: <http://www.фастметриц.цом/интернет-цоннецтион-спеед-бу-цоунтри.пхп>
- Fischer, G. (2012, May). Context-aware systems: the 'right' information, at the 'right' time, in the 'right' place, in the 'right' way, to the 'right' person. U: *Proceedings of the international working conference on advanced visual interfaces*(pp. 287-294). ACM.
- Floridi, L. (1999). *Philosophy and computing: An introduction*. London and New York: Routledge.
- Floridi, L. (2007): A look into the future impact of ICT on our lives. U: *The information society*, 23(1), pp. 59-64.
- Floridi, L. (2014а). *The fourth revolution: How the infosphere is reshaping human reality*. New York: Oxford University Press.
- Floridi, L. (Ed.) (2014б). *The onlife manifesto: Being human in a hyperconnected era*. Berlin: Springer.
- Fordham, P. E. (1993). Informal, non-formal and formal education programmes. U: *YMCA George Williams College, ICE 301 Lifelong Learning Unit 2*. London.
- Haugsbakk, G. (2013). From Sputnik to PISA shock—New technology and educational reform in Norway and Sweden. *Education Inquiry*, 4(4), pp. 607-628, Umea: Sweden
- Интернет Live Stats (интернет страница са статистичким подацима) - <http://www.internetlivestats.com/internet-users/> - Доступно на интернету /информацији приступљено дана: 29.4.2018.
- Jahnke, I. (2016). *Digital didactical designs: Teaching and learning in CrossActionSpaces*. London and New York: Routledge.
- Knaus, Thomas; Meister, Dorothee M.; Tulodziecki, Gerhard (2017): *Futurelab Medienpädagogik: Qualitätsentwicklung – Professionalisierung – Standards*. Thesenpapier zum Forum

- Kommunikationskultur 2017 der GMK. In: MedienPädagogik: Zeitschrift für Theorie und Praxis der Medienbildung, [S.l.], p. 1-23.
- Lyon, D. (1987a). *The information society: Issues and illusions*. John Wiley and Sons. Cambridge: Polity Press
- Lyon, D. (1987b). Information Technology and Information Society: A Response to Fincham. *Sociology*, 21(3), 467-468.
- Makridakis, S. (2017). The forthcoming artificial intelligence (AI) revolution: Its impact on society and firms. *Futures*, 90, 46-60.
- Molnar, A. R. (1971). The future of educational technology research and development. Paper presented at the American Educational Research Association Annual Meeting (New York, N.Y., February 4, 1971).
- Norberg, A. (2017). *From blended learning to learning onlife: ICTs, time and access in higher education* (Doktorska disertacija, Umeå University).
- Norberg, A., Dziuban, C.D., Moskal, P.D. (2011). A time-based blended learning model. On the Horizon, Vol. 19 Issue: 3, pp.207-216.
Доступно на интернету 2018-05-03: : <https://doi.org/10.1108/10748121111163913>
- Norqvist, L. (2016). Learning, Tablet, Culture—Coherence?. *Universal Journal of Educational Research* 4(6): 1306-1318, 2016 <http://www.hrpub.org> DOI: 10.13189/ujer.2016.040608
- Norqvist, L., Leffler, E., Jahnke, I. (2016). Sweden and Informal Learning – Towards Integrated Views of Learning in a Digital Media World. A Pedagogical Attitude? In M. Haring et al. (Eds.). *Handbuch Informelles Lernen*. Weinheim/Basel: Beltz Juventa
- OECD. (2017). Прелазак на дигитализацију: Трансформација у корист напретка и добробити. Доступно на интернету 2018-05-17:
<https://www.oecd.org/mcm/documents/C-MIN-2017-4%20EN.pdf>
- ОЕЦД образовање данас (2017). Како ПИСА мери способност ученика за сарадњу? (интернет страница)
Доступно на интернету 2018-05-03:
<http://oecdeducationtoday.blogspot.se/2017/10/how-pisa-measures-students-ability-to.html>
- Perovic, B. (2016). Defining youth in contemporary national legal and policy frameworks across Europe. Савет Европе, ЕКСЦУР
Доступно на интернету 2018-05-03:
<https://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668203/Analytical+paper+Youth+Age+Bojana+Perovic+4.4.16.pdf/eb59c5e2-45d8-4e70-b672-f8de0a5ca08c>
- Rosen, Y., and Foltz, P. W. (2014). Assessing collaborative problem solving through automated technologies. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, 9(3).
- САЛТО. Интернет страница Доступно на интернету 2018-05-20:
<https://www.salto-youth.net/rc/training-and-cooperation/tc-rc-nanetworktcs/youthworkers-competence-model/>
- Säljö, R. (2010). Digital tools and challenges to institutional traditions of learning: technologies, social memory and the performative nature of learning. *Journal of Computer Assisted Learning*, 26(1), 53–64.
- Settles, B., and Meeder, B. (2016). A trainable spaced repetition model for language learning. In *Proceedings of the 54th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (Volume 1: Long Papers)* pp. 1848-1858.
- Selwyn, N. (2011). *Education and technology: Key issues and debates*. London and New York: Continuum Publishing Corporation
- SOU. (2015). 2015:22. Rektorn och styrkedjan. Betänkande av Utredningen om rektorernas arbetssituation inom skolväsendet [Директор школе и ланац команде. Истраживање услова рада директора школа у обавезном образовању].
- Шведски радио. (2018). Интернет страница Шведског радија Доступно на интернету 2018-05-23:
<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83andartikel=6856831>
- Владина канцеларија за науку. (2012). Предвиђање: Будућност алгоритамског трговања на финансијским тржиштима. Завршни извештај о реализацији пројекта. Лондон: Владина канцеларија за науку

- Њујорк тајмс. (Новине, објављено на интернету дана 4. 4. 2018)
Доступно на интернету 2018-05-23:
<https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal-fallout.html>
- Њујорк тајмс. (Новине, објављено на интернету дана 8.4.2018.)
Доступно на интернету 2018-05-23:
<https://www.nytimes.com/2018/04/08/us/facebook-users-data-harvested-cambridge-analytica.html>
- Волстрит журнал. (Онлајн новине)
Доступно на интернету 2018-05-23:
<https://www.wsj.com/articles/cambridge-analytica-closing-operations-following-facebook-data-controversy-1525284140?mod=breakingnews>
- Tondeur, J., Devos, G., Van Houtte, M., van Braak, J., and Valcke, M. (2009). Understanding structural and cultural school characteristics in relation to educational change: the case of ICT integration. *Educational Studies*, 35(2), 223-235.
- Уједињене нације. (2016) Резолуција о *унапређењу, заштити и уживању људских права на интернету*. Резолуција А/ХРЦ/32/Л.20.
Доступно на интернету: 2018-05-17:
http://digitallibrary.un.org/record/845728/files/A_HRC_32_L.20-EN.pdf
- We are social. (2017). Дигитални годишњак за 2017. годину: Дигитални подаци за сваку државу на свету. (интернет страница)
Доступно на интернету 2018-05-17:
<https://wearesocial.com/uk/special-reports/2017-digital-yearbook>
- Webster, F. (2014). *Theories of the information society*. 4th edition. London and New York: Routledge.